

**ДІЄВА СИСТЕМА ГРОМАДЯНСЬКОГО ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА
(З ДОСВІДУ РОБОТИ НАРОДНОГО ХУДОЖНЬОГО КОЛЕКТИВУ ТЕАТР-СТУДІЇ
«БЕМС»)**

Демиденко С.В.

Україна, м.Вільнянськ Центр дитячої та юнацької творчості імені В.Гнаровської
м.Вільнянська Вільнянського району Запорізької області

Аналіз студійної практики показує, що значна частина педагогів, керівників гуртків переконана: поняття «Батьківщина», «патріотизм» повинні домінувати у свідомості вихованців та у виховному процесі студії.

Провідною ідеєю у театральному вихованні студійців ставлю громадянське виховання дитини з високими моральними якостями.

З цією метою мною розроблені шляхи виховання національної свідомості студійців. Насамперед, це тісний зв'язок громадянського, патріотичного, національного, художньо-естетичного і родинного виховання. Всю виховну роботу спрямовую на виховання у студійців:

- любові до рідного краю, до України;
- сприяння розвитку пізнавальної активності учнів;
- уміння відстоювати думку, твердо оцінювати події;
- почуття власної гідності;
- гуманного відношення до людей.

Усе це є вихованням активної життєвої позиції, свідомого ставлення до громадського обов'язку, коли єдність слова і діла стає повсякденною нормою поведінки.

Український театр - унікальне явище національного мистецтва, культури нашого народу, яка розвивалася за своїми законами разом із музикою, живописом, архітектурою, літературою. Осмислення вихованцями складних процесів вітчизняної та світової культури має базуватися на міцному підґрунті театральної освіти: в початковій та середній групах опановують у різноманітних формах діяльності специфічну мову сценічного мистецтва (види і жанри театру, складові кожного з них, театральні професії тощо), набувають навички щодо його сприймання та накопичують досвід вражень, засвоюють основи глядацької етики.

Серед методів і форм громадянського та патріотичного виховання пріоритетна роль належить інтерактивним методам, соціально-ігровим методам, що ґрунтуються на

демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів належать:

- соціально-проектна діяльність;
- ситуаційно-рольові ігри;
- соціодрама, метод відкритої трибуни, соціально-психологічної тренінги;
- інтелектуальні аукціони, «мозкові штурми», метод аналізу соціальних ситуацій з морально- етичним характером;
- ігри-драматизації;
- створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету;
- використання засобів масової комунікації;
- методики колективних творчих справ;
- традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки.

Усі ці методи та форми позашкільної роботи використовуються мною в практиці навчальної та виховної роботи в театральній студії, яка створена 29 років тому.

Громадянське виховання засобами театального мистецтва - це виховання дітей в системі занять студії на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковий виховний традиції, духовності. Громадянське виховання є конкретно-історичним виявом загальнолюдського гуманістичного і демократичного виховання.

Гадаю, що має сенс створення системи громадянського, національно-патріотичного виховання в системі занять в студії, яке б допомагало формувати національні риси в особистості.

Дитина повинна перебувати під постійним впливом матеріальної й духовної культури свого народу. Це потрібно, насамперед, для найповнішого розкриття природних схильностей дитини і розвитку її здібностей, оскільки в цьому разі використовуються якнайповніше етнопсихологічні особливості дітей.

Отже, я вважаю, що першочерговою є потреба створити комплексну програму громадянського виховання у системі занять театальної студії, ця програма має бути орієнтована на духовно вільну, творчу, гармонійно розвинену особистість, яка має усвідомлену потребу жити у суспільстві.

У вихованні культури кожної дитини неабияка роль належить народознавству. Народна творчість - це глибинна спадщина культури, яку складав колективний розум безіменних талантів.

Невід'ємною частиною роботи театральної студії є вивчення звичаїв і обрядів, пов'язаних з народним календарем. Студійці мають глибоко знати зміст, духовний потенціал народного календаря. Це дає учням змогу збагачуватися народним світосприйманням і світорозумінням та простежити, як відбувалися в історії зародження і становлення, розвиток світогляду рідного народу.

У процесі вивчення та святкування обрядів народного календаря студійцям засвоюється культура дідів і прадідів, тобто справжня народна культура, яка лежить в основі сучасної української культури. Так традиційними стали театралізації, ігри, ворожіння на День Андрія, веселі постановки з подарунками на День Миколая. Студійці кожного року готують театралізоване свято «водіння кози», щедрування з яким ходять до батьків та родичі в тих, хто займається в студії. Щороку вихованці збирають матеріали з історії українських традицій, готують презентації та театралізації на задані теми.

Власну міні-виставу підготували студійці основного рівня навчання до Дня Водохрещі. Матеріалом для вистави стали розповіді, пісні, ігри, зібрані під час вивчення історії свята.

Великдень - одне з найбільших християнських свят світу. Улюбленими стали заняття з РОФАМу , де студійці усіх рівнів навчання виготовляють писанки, вивчають елементи народної символіки, використовуючи їх у орнаментах. Студійці групи вищого рівня підготували відкрите свято «Весняні традиції народу» театралізація під час весняного циклу свят. Кожен в ході підготовки захистив презентацію на задану тему, група основного рівня підготувала виставу «Великдень», а батьки цикл старовинних ігор та великодні страви 19 століття. В студії зібрано матеріали з теми «Українські рецепти моєї сім'ї».

Повинна зупинитися на ролі родини у системі громадянського виховання засобами театального мистецтва в студії.

Родина є основою держави. Родинне виховання — перша природна і постійно діюча ланка виховання. Родинне виховання — це перевірений віками досвід національного виховання дітей у сім'ї. Воно є могутнім джерелом формування світогляду, національного духу, високої моральності, трудової підготовки, громадянського змужніння, глибоких людських почуттів, любові до батька і матері, бабусі і дідуся, роду і народу, шани до рідної мови, історії, культури.

Тому я і стараюся підтримувати з батьками якнайтісніші зв'язки. Відходжу від традиційних форм проведення батьківських зборів. Стараюся урізноманітнити роботу з батьками, тому і проводимо «родинні посиденьки», усні журнали, конференції, розмови за чашкою , диспути, дискусії, зустрічі з цікавими людьми, інтерактивні заняття за участю батьків.

Від ставлення батьків до дітей залежить виховання у них кращих моральних якостей. Відновлюючи давню українську традицію, ми проводимо сімейні свята : «Сім'я і родинна обрядовість», «Андріївські вечорниці», «Улюблені пісні моїх батьків», «Свята у нашому домі». Дівчатка студії стали активними учасниками гуртка «Кулінарія і культура побуту України».

Вихованню у студійців почуття патріотизму, шани і поваги до ветеранів Великої вітчизняної війни, воїнів-афганців, сучасних захисників України, які сьогодні виборюють суверенітет та незалежність нашої держави, сприяють уроки мужності, участь у фестивалі патріотичної пісні «Не стидайся, то твоя земля», благодійні концерти для школярів міста та громадськості з перерахуванням коштів бійцям АТО, акція «Лист пораненому», збір продуктових наборів для бійців АТО. Бемсівців знають і телефонують з госпіталю м. Дніпропетровська, і з військових частин з зони АТО. Бійці дякують дітей за підтримку, щирі листи та малюнки, обереги.

Традиційними стали концерти на День Матері, День Незалежності України, екскурсія в природу на День Івана Купала, учасниками яких є студійці і їх батьки.

Також на основному та вищому рівні навчання вводили вивчення поетичної спадщини Вільнянського району та Запорізької області на заняттях з сценічної мови.

Учнями вивчена творчість П. Ребра, Г. Лютого, С. Орленко, Н. Квітки та місцевих поетів І. Воробйова, В. Артюха.

В репертуарі студії художня композиція „Про що говорить природа" по творах наших земляків та сучасних поетів. З задоволенням приймаємо учнів шкіл в літературній вітальні по творчості поетів області. Студійці на II обласному фестивалі «Світ театру та Я» виступили з композицією «Хліб та пісня» по мотивам сучасних поетів.

З задоволенням студійці вищої та основної групи працюють в жанрі художнього читання у складі ансамблю. Молодь міста чула у їх виконанні композицій:

- «Сучасна ріпка»;
- «Що таке Україна?» ;
- «Ходить гарбуз по городу» ;
- «Кривенька качечка» ;
- Композиція «Ярмарок чудес» (по мотивам лірик І. Жиленко) ;
- «Острів Хортиця» по мотивам А. Рекрубацького;
- «Причинна» Т.Г.Шевченко;
- «Україні присвячується» (по мотивам сучасних авторів)
- Хореографічні композиції, присвячені 70-ій річниці визволення Запорізької області від німецько-фашистських загарбників;

- Працює літературна вітальня «Патріотичне слово сучасності» .

З задоволенням читають на засіданнях літературної вітальні поезії класиків української літератури так і поетів земляків.

Обов'язково вихованцями кожен рік відвідуються музеї в м. Вільнянську, м. Запоріжжі, м. Бердянську. На заняттях з сценічної мови розглядаються приказки, прислів'я, загадки, вивчаються історичні вірші, балади, казки, легенди, міфи українського народу. На уроках з РОФАМу, прослухавши і обговоривши легенди та міфи, учні самостійно створюють «Казку для майбутньої дитини», «Легенду своєї душі», «Подорож по слов'янським міфам», «Візерунок в національному стилі», діти пишуть вірші навіяні історично-національною тематикою.

В студії створено папку «Поезія моєї душі», «Коли співає душа» по авторським творам випускниці театральної студії Кривогуз Вікторії. Її вірші гуртківці з задоволенням представляють на конкурсах району. Вона стала лауреатом обласного конкурсу поезії «Літературна перлина» (II місце).

Детально вивчаємо творчість класиків української літератури Л. Українки (художнє читання та постановка п'єси «Лісова пісня», «Бояриня», «Айша та Мохамед»), Т. Шевченка (поетичний театр по поемі «Причинна», літературна вітальня по улюбленим поезіям Т. Шевченка, захист презентацій «Кохання в житті Шевченка», «Шевченко – художник» та інші. Студійці працювали над постановкою по п'єсі М. Старицького «По-модньому» з якою виступали в Вільнянському районі та м. Запоріжжі. В студії були вивчені слов'янські міфи та свята, підсумковою була робота «На святі у богині Лади» (пластично-хореографічна композиція). Готуючись до занять учні самі збирали і вивчали легенди, казки, оповідання по темі. На III фестивалі області «Світ театру та я» вихованці основної групи стали переможцями з виставою по мотивам української народної казки «Котигорошко».

З великим задоволенням було підготовлено театралізоване свято українського вінка, на якому звучали вірші, загадки, складені дітьми.

Одне з найважливіших і невідкладних завдань - відродження багато численних традицій української родинно - побутової культури. Її основу складають глибока і всеперемагаюча любов батьків до дітей, шанобливе ставлення до бабусі та дідуся, родичів, прив'язаність до отчого дому, дбайливе ставлення до природи.

Так в системі студії уроки милування природою з творчими доробками керівника студії.

Повний зал глядачів збирає родинне свято студії, де кожна сім'я малює родинне дерево, виконує колискові пісні, пригощає стравами з національної української кухні. До

речі, батьки разом з дітьми готують свята, вистави, а Новий рік показують власну виставу дітям. Мамами студії зібраний матеріал до збірничка «Українські страви від бемсівських мам». Кожен рік з задоволенням мами, бабусі, родичі гуртківців беруть участь у виставці власних робіт по темі «Українськими руками зроблено».

На кожному занятті з сценічної мови вважаю за потрібне виховувати в учнів любов до рідної мови, традицій українського народу. Кожен гуртківець збирає та вивчає скоромовки, прислів'я, вірші українських сучасних поетів. В групі початкового рівня ведуться читацькі щоденники.

В підготовчій групі проводиться цикл занять по українським народним казкам (театралізовані ігри).

У ході проведення різних виховних заходів навички культурної поведінки студійців формуються невимушено (під впливом вивчення та пропаганди народної творчості, гри, інсценізації, за прикладом дорослих).

Проведення заходів з питань народознавства допомагає моїм студійцям набути певний життєвий досвід, ставить кожного в роль ведучого, глядача де також треба вміти відповідно поводитися.

Під час свят, бесід, творчих робіт, засідань в літературній вітальні діти набувають навичок особистої культури, культури мовлення, спілкування з аудиторією. Все це має важливе значення для формування загальної культури вихованця.

Кожен рік розширяємо коло питань з громадянського виховання та народознавства, бо це визиває все більше зацікавленості серед студійців.

На заняттях з сценічної мови постійно вивчаються теми, поезії, твори, пов'язані з символікою України (державною та народною). Учні вищого рівня навчання розібрали та вивчили цикл поезій про червону калину, вербу, присвячених незалежності України. Вікториною з історії українського театру та літератури відзначаємо День соборності України, розбираємо, читаємо твори з історії Січі до Дня Козацтва. Випускник студії В.Безпалый нині студент Київського Університету Культури, був нагороджений гран-прі на конкурсі обдарованої молоді району та м. Запоріжжя за виконання поезії «Водохреще», присвяченої Запорізькій Січі. Вже біля 10 років вихованці студії є організаторами тематичних свят на районних красназавчих зльотах в с. Вільноандріївка, це і відкриття свята юних джур і свято до інтелектуальної гри «Я люблю Україну», «Як Омелька рятували» та інші».

Багатовікова історія людства свідчить, що мистецтво сприяє розвитку духовного світу, морально-естетичних відносин, духовних потреб та творчих здібностей особистості. Проте реалізація величезних потенціальних можливостей мистецтва значною мірою

обумовлена рівнем сприймання художніх явищ. Сприймання може бути пасивно-споживчим та активно-творчим.

Засобами театрального мистецтва, вникаючи в глибини чарівних народних традицій ми виховуємо в гуртківців активно-творче сприйняття мистецтв з початкового рівня. В репертуарі групи початкового рівня композиції «Цап та баран», «Мавпа та окуляри», «Байка вчить як на світі жить».

Будучи синкретично-художньою творчістю, в якій комплекс мистецтв постає в найконцентрованішому вигляді, фольклор увібрав в себе мудрість та знання багатьох поколінь, що передавалася у вигляді обрядової поезії, музики, театральної дії, танців, ігор, забав, ремесел, зображального та декоративного мистецтв. Брати участь у фольклорному обряді означає не просто виконувати певні дії, проспівати пісень чи завести танок. Це означає прилучитися до великої тайни існування природи, життя, очиститися від скверни, стати часткою живого свята. Тому широко використовую фольклорне мистецтво. Традицією стало під час різдвяних свят готувати вертеп і ходити «зі славленням» по родинах студійців. Студійці самостійно, кожен рік добирають все нові і нові матеріали до сценарію вертепу, готують костюми і маски, розучують і співають різдвяні колядки та щедрівки. Доречно відмітити, що з роками все більше родин хотіли б бачити у себе студійців з обрядовою інсценізацією. На заняттях з сценічної мови, вважаю за потрібне вивчити з гуртківцями 10-го року навчання тему «Про українську вертепну драму та явище вертепного дійства.» Діти з задоволенням прослухали лекцію та читали і обговорювали вертеп «Цар Ірод» Йосипа Обонкіон-Батя.

З задоволенням зібралися діти та батьки студії на свято Василя (13 січня), при цьому мами готували тільки українські національні страви, старша група розіграла театральну міні-виставу «Як на свято Василя», дівчатка показали уривки, поставлені самостійно за вивченими матеріалами по темі „Ворожіння. Українські традиції“. Свято закінчилося катанням на санчатах та перекликом українських пісень.

Детально вивчили вихованці усіх груп і весняні свята, багато поезій, веснянок розбиралося учнями на сценічній мові та РОФАМі. Був написаний твір «Весняні розмаїття», молодша група малювала малюнки «Моя весна», «Пасхальний гомін». Синтезом поезії та музики стала композиція «Слов'янські мотиви». Синтез музики, поезії, образотворчого мистецтва на заняттях театральної студії, а також при вивченні народних традицій створює унікальні можливості їх сприйняття у культурно-семантичному комплексі. Завдяки сильному емоційному впливові, що досягається розмаїттям мистецтв, театральні заняття здатні через перцептивно-емоційний шар психіки особистості довести глибоко до її свідомості свої морально-естетичні ідеї, виробляючи

відповідне оціночне відношення до явищ дійсності. Це дає підставу для ствердження, що використання у навчально-виховному процесі театральної студії народного українського фольклорного мистецтва значно впливає на формування у студійців не тільки окремих якостей, а й на рівень їх морально-естетичної вихованості цілому. Це далеко не повний перелік заходів, технологій щодо виховання національно-свідомих громадян засобами театального мистецтва.

Згодна з тим, що критерієм і мірою діяльності педагога, його професійної майстерності є дитина, її фізичне і моральне здоров'я, всебічний розвиток. Формування особистості учня неможливо без формування національної духовності та чіткої громадянської позиції.

Тому своєю основною задачею ставлю постійне впровадження в практику роботи по громадянському, національному вихованню студійців, етнопедагогіки, педагогіки.

Бо ж правильно організоване громадянське виховання формує цілісну особистість, індивідуальність, яка високо цінує свою громадянську, І національну і особистісну гідність, совість і честь. Завдяки громадянському вихованню у дітей найповніше реалізуються природні задатки, формується національний склад мислення, психіки, національний характер і світогляд.

Література:

- Бех.І., Чорна К.* Національна ідея у виховному процесі . - журнал «Шкільний світ» № 45, 2008. – с.37
- Ващенко Г.* Виховний ідеал. – Полтава 1994. – с.102
- Дем'янюк Т.Д.* Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі. – Суми 2006. –с. 383
- Іщук О.Р., Калюжна О.В.* Дослідницькі українознавчі проекти. – Київ «Шкільний світ» 2013.- с. 94
- Кузя В.Г., Руденко Ю.Д., Сергійчук З.О.* Основи національного виховання. Концептуальні положення. – Київ 1993. – с.149
- Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді. – Запоріжжя 2013